

Ewa Bartos

Motorzy

Szkice o/przy Zegadłowiczu

Praca Ewy Bartos upomina się o nową, uważną i bezpruderyjną lekturę skonfiskowanej powieści Emila Zegadłowicza. Wykorzystuje nowoczesne instrumentarium literaturoznawcze oraz szerokie konteksty antropologiczne i kulturowe. Autorka z czujnością odnosi się do istniejących ustaleń, sprawdzając ich spójność czy aktualność. Jej refleksje raz po raz poszerzają sam ścisły przedmiot opisu, zgodnie z przyjętą formułą tytułową „szkiców o/przy Zegadłowiczu”. I chociaż rozmiar pracy jest stosunkowo niewielki, to jednak stanowi ona potrzebny głos w prowadzonych już od długiego czasu badaniach nad twórczością autora *Motorów*. Głos ten niewątpliwie rewiduje utrwalony model lektury tej powieści i dlatego ma szansę stać się zaczynem żywej wymiany myśli w tym zakresie.

Z recenzji wydawniczej
dr. hab. prof. UR Janusza Pasternskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2013

Motory
Szkice o/przy Zegadłowiczu

NR 3026

Ewa Bartos

Motory
Szkice o/przy Zegadłowiczu

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Janusz Pasterski

Spis treści

Od autorki

– 7 –

„I nas trzeba plakatować!”

Próba analizy fenomenu (twórczości) Emila Zegadłowicza

– 9 –

„Chemia mózgów”

Próba interpretacji *Motorów* Emila Zegadłowicza

– 23 –

Baby Zegadłowicza

Kilka uwag na marginesie pewnej kolekcji

– 45 –

Nota bibliograficzna

– 59 –

Indeks osobowy

– 61 –

Summary

– 63 –

Zusammenfassung

– 63 –

Od autorki

Anna Wiczorkiewicz w *Muzeum ludzkich ciał. Anatomii spojrzenia* zauważa, że muzeum, „miejsce cieszące się prestiżem, nobilituje tych, którzy w jakiś sposób się tu znajdują – a nie chodzi wyłącznie o osoby zwiedzające te sanktuaria kultury. [...] Jeśli w tym miejscu wyeksponowany zostanie jakiś obiekt, przemówi on do nas inaczej, niż gdyby pozostał zamknięty w przestrzeni prywatnej. Oddany na pastwę wielu oczu – w imię oświecenia publicznego, rozwoju cywilizacji, kultywowania określonych wartości, dla dobra narodu, ludzkości i tak dalej – istnieje, bo jest widziany. Takie bowiem jest prawo dyskursu muzealnego”¹.

Emil Zegadłowicz już dawno trafił do literaturoznawczego „muzeum” i został „zamknięty” w podręcznikach historii literatury. Przed laty znalazł się w gronie pisarzy tworzących kanon, później jego książki – z uwagi na dbałość autora o piękne wydania własnych dzieł – stały się bibliofilskim rarytasem. Dzisiaj atrakcyjność twórcy *Zmór* spadła. Muzeum historii literatury niewątpliwie jest nobilitujące, jednak ma swoją drugą stronę. Istnieje przecież niebezpieczeństwo pozostawienia eksponatu w zasobach magazynu, bez wyjmowania go na światło dzienne.

Zgromadzone tu trzy krótkie szkice stanowią próbę wydobycia autora *Powsinogów beskidzkich* z przestrzeni muzealnej. Pierwszy – „*I nas trzeba plakatować!*”... – mierzy się z biogra-

¹ A. WIECZORKIEWICZ: *Muzeum ludzkich ciał. Anatomia spojrzenia*. Gdańsk 2000, s. 16.

fią pisarza, która miała i ma duży wpływ na odbiór *Motorów i Zmór*, lektury w dużej mierze zaprogramowanej przez samego autora. W „*Chemii mózgów*”... kontynuuję rozważania na temat precyzyjnie budowanego przez pisarza obrazu własnej twórczości. *Baby Zegadłowicza*... dotyczą z kolei problemu zapisywania swojej biografii w literaturze i sztuce, tworzenia z literatury schronienia dla kolekcjonera.

Sądzę, że Zegadłowicz, czytany przez pryzmat swojej kolekcjonerskiej pasji, zbieractwa i katalogowania ludzi oraz przedmiotów, projektował w swojej twórczości obraz, w jakim później został utrwalony w historii literatury. Następstwem utrwalenia siebie w historii była schematyzacja. Udało mu się wejść do muzeum, jednak z rzadka odwiedzanego przez innych kolekcjonerów, tylko tych, którzy zajmują się zbieraniem i interpretowaniem tekstów literackich.

Niezwykle silna chęć zaistnienia i utrwalenia siebie w literaturze, sztuce doprowadziła Zegadłowicza do bycia paradoksalnego. Jednocześnie jest i go nie ma, trwa zabalsamowany w formalinie zaprojektowanych przez siebie odczytów.

Leonard Neuger, pisząc ironicznie o poezji twórcy *Motorów*, nazywa go „odkrywcą światów dobrze znanych”². Badaczowi chodzi o poruszanie się Zegadłowicza po „muzeum” konwencji literackich i nierefleksyjne z nich czerpanie. Gdy jednak to samo zdanie odnieść do jego prozy, „odkrywcą światów dobrze znanych”, erotyki, staje się prekursorem w zdobywaniu dla literatury nowych rzeczywistości. Odtąd już nic w tej sferze nie będzie takie samo.

Sięgając do twórczości Emila Zegadłowicza, miałam świadomość, że wiele prac, jakie o nim powstało – Zenona Klemensiewicza, Krzysztofa Kłosińskiego, Krystyny Kolińskiej, Edwarda Kozikowskiego, Juliana Krzyżanowskiego, Władysława Studenckiego, Kornela Szymanowskiego, Macieja Tramera, Mirosława Wójcika i innych – będzie w jakimś sporze z prezentowaną tu koncepcją. Jeżeli jednak ta książka wniesie coś nowego do wcześniejszych ustaleń badaczy, jej cel zostanie osiągnięty.

² L. NEUGER: *O poezji Zegadłowicza*. W: *Studia o Zegadłowiczu*. Red. J. PASZEK. Katowice 1982, s. 12.

Nota bibliograficzna

Szkice pomieszczone w tej książce były wygłaszane w formie referatów na konferencjach naukowych poświęconych Emilowi Zegadłowiczowi i polskiej literaturze międzywojennej. Dotychczas opublikowano jeden z nich:

„I nas trzeba plakatować!”. Próba analizy fenomenu (twórczości) Emila Zegadłowicza. W: *Literatura i różne historie. Szkice o literaturze XX i XXI wieku.* Red. B. GUTKOWSKA, A. NĘCKA. Katowice 2011, s. 23–34.

Indeks osobowy

A

Alcybiades 37
Ardelowa Kama 13–15, 17, 24, 52, 56

B

Bajkowski Jan 10
Banach Andrzej 31
Banasiak Bogdan 9, 48
Bataille Georges 13, 32, 40
Baudrillard Jean 49
Benjamin Walter 46, 51, 54
Białostocki Jan 50
Breiter Emil 17

F

Foucault Michel 9, 10, 48

G

Gutkowska Barbara 59

H

Hulka-Laskowski Paweł 19

K

Kania Ireneusz 46
Klemensiewicz Zenon 8
Kłosiński Krzysztof 8, 18, 19, 31, 32
Kolińska Krystyna 8

Kozak Władysław 14, 24, 43
Kozikowski Edward 8
Krzyżanowski Julian 8, 29
Kuna Michał 19, 21

L

Lewicki Feliks 28
Lewicki Michał 16

Ł

Łotman Jurij 25–27

M

Margański Janusz 49
Merecki Jarosław 46
Morstin Ludwik Hieronim 45

N

Nawarecki Aleksander 47, 48
Neuger Leonard 8
Nęcka Agnieszka 59

O

Ochab Maryna 13, 32

P

Pałek, doktor 21
Paszek Jerzy 8
Platon 37

R

Rousseau Jean-Jacques 12

Ruzamski Marian 12, 26, 27, 45, 49,
52

S

Schinagel E., doktor 21

Sierotwiński Stanisław 10

Sokrates 37

Sommer Manfred 46, 47

Studencki Władysław 8

Szymanowski Karol 45

Szymanowski Kornel 8, 10, 22, 23,
30

Ś

Świerzowicz Jan 37

T

Tramer Maciej 8, 11, 20, 23, 52

W

Wasilewska Wanda 29

Wieczorkiewicz Anna 7

Wójcik Mirosław 8–10, 12–14, 22–
24, 26–29, 31–33, 45, 46, 49, 50,
52

Z

Zegadłowicz Emil 1, 3, 5, 7–24,
26–30, 32–37, 40, 41, 43, 45–57,
59

Ż

Żechowski Stefan 12, 26, 27, 45, 52

Żyłko Bogusław 25

Ewa Bartos

Motors Sketches on/at Zegadłowicz

Summary

Motors. Sketches on/at Zegadłowicz is a collection of three interpretations concentrating on the person of and works by Emil Zegadłowicz. The first text "And we need to be posterized!"... confronts with writer's biography that has had a significant influence on the reception of *Motors* and *Mares*. In "The chemistry of brains"... the question on the image of the author's own writing precisely created by him was asked. The chapter *Zegadłowicz's Women*... touches upon the problem of recording the writer's biography in a literary work. An extremely strong need to come into being and consolidate himself in the literature made Zegadłowicz paradoxical. The writer exists, and, at the same time, does not exist; opens for the multiplicity of possible interpretations and remains stubbornly in reception models previously projected by him.

Ewa Bartos

Motoren Skizzen über/bei Zegadłowicz

Zusammenfassung

Motoren. Skizzen über/bei Zegadłowicz ist eine Sammlung von drei Texten, die den Schriftsteller Emil Zegadłowicz und sein Werk zum Thema haben. Der erste von ihnen – „Auch wir sollen plakatiert werden!“... – befasst sich mit der Biografie des Schriftstellers, die die Rezeption seiner Werke *Motory* (dt.: *Motoren*) und *Zmory* (dt.: *Gespenster*) wesentlich beeinflusst. In dem nächsten Text „Chemie der Hirne“... wird nach dem von dem Schriftsteller selbst präzise kreierten Bild von seiner künstlerischen Tätigkeit gefragt. Der Text *Die Weiber von Zegadłowicz*... betrifft das Problem, in ein literarisches Werk die Biografie des Schriftstellers hineinzupassen. Zegadłowicz wollte sehr, sich selbst im literarischen Werk einprägen, was ihn zu einer widersinnigen Existenz getrieben hat. Ein Schriftsteller ist – und gleichzeitig – ist nicht vorhanden; er öffnet sich für die ganze Mehrheit von verschiedenen Interpretationen seiner Werke und beharrt hartnäckig auf seiner eigenen Interpretation.

Na okładce zamieszczono grafikę Grzegorza Łobzy

Redaktor: Agnieszka Plutecka
Projektant okładki: Paulina Dubiel
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Korektor: Aleksandra Gaździcka
Łamanie: Bogusław Chruściński

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2168-4 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-2302-2 (wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

[e-mail: wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 4,0. Ark. wyd. 3,5.

Papier Ecco Book Cream 70 g, vol. 2.0

Cena 12 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.

M. Rejnowski, J. Zamiara

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Ewa **Bartos** ukończyła polonistykę na Uniwersytecie Śląskim, jest doktorantką w Zakładzie Literatury Współczesnej w Instytucie Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego. W kręgu jej zainteresowań badawczych znajdują się m.in.: związki literatury i psychologii, problematyka uwodzenia w literaturze, współczesny romans polski i powieść popularna. Opublikowała *Skiroławki. O powieści erotycznej Zbigniewa Nienackiego* (2013), jest także redaktorką tomu zbiorowego *Różewicz: dodawanie* (wraz z Martą Cuber; 2012).

Cena 12 zł (+ VAT)

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2302-2